

(2) SCHÖPFLIN, GEORGE: *Politikai és szociológiai elemzés a kisebbségekről*. Nemzetközi Konferencia, Bp. 1995.

(3) Magyarországon: KOZMA TAMÁS: *Etnocentrizmus*. Educatio, 1993. 2. sz.; SZABÓ LÁSZLÓ TAMÁS: *Ki vagyok én?* Educatio, 1993. 2. sz.; FORRAY R. KATALIN–HEGEDŰS T. ANDRÁS: *A cigány etnikum...*, i. m.; SZABÓ ILDIKÓ–ÖRKÉNY ANTAL: *A 14–15 évesek interkulturális világképe*. Regio, 1995. 4. sz.

(4) KOZMA TAMÁS: *Etnocentrizmus*, i. m.
 (5) TOKAI ANDRÁS: „Faj” és „eticitás” oktatása felsőoktatási tantárgyakon belül. Regio, 1997. 1. sz.

(6) BARTH, FREDRIK: *Régi és új problémák az etnicitás értelmezésében*. Kisebbségkutatás, 1996. 1. sz.

(7) Uo.

(8) GHEORGHE, NICOLAE–ACTON, THOMAS: *A multikulturalitás problémái: kisebbségi, etnikai, nemzetiségi és emberi jogok*. Replika, 1996. dec.

(9) KERTESI GÁBOR–KÉZDI GÁBOR: *Cigányok és iskola*. Educatio Füzetek 3. OI, Bp. 1996.

(10) RADÓ PÉTER: *A kisebbségi oktatás fejlesztése*. Bp. 1995.

(11) HAVAS GÁBOR–KEMÉNY ISTVÁN: *A magyarországi romákról*. Szociológiai Intézet, 1995. 3. sz.

Józsefvárosi Tanoda

A Józsefvárosi Tanoda délutáni iskola, pontosabban, a délelőtti iskolai oktatást kiegészítő délutáni és hétvégi képességfejlesztő program. A cigány gyerekek iskolai eredményességének növelésére szolgáló olyan forma, mely messzemenőig figyelembe veszi a helyi cigány közösség oktatási igényeit. A VIII. kerületben – akárcsak az ország területén mindenhol – a középfokú oktatási intézményekben továbbtanuló cigány gyerekek száma alul-reprezentált a tényleges arányukhoz képest. Annak ellenére, hogy eredmények mutathatók ki az általános iskola sikeres elvégzésében, ez a javulás nem mutatkozik meg a középfokú oktatási intézmények sikeres elvégzésében. A formális beiskolázási mutatók javultak, de a lemorzsolódás és a bukás már az első évben jelentős.

Ezerkilencszázkilencvenöt szeptemberében 123 józsefvárosi cigány gyereket (a nyolcaik osztályt végzett cigány gyerekek 93%-át) iskoláztak be kö-

zép fokú oktatási intézménybe (a felmérést a Józsefvárosi Önkormányzat Önálló Cigány Kisebbségi Csoportja végezte), az alábbiak szerint:

Tanulók száma	Gimnázium	Szakközépiskola	Szaktanulmányképző	Szakiskola
123	11%	22%	40%	27%

Beiskolázás

Iskolatípus	Sikeres	Megbukott	Lemorzsolódott
Gimnázium	50%	28%	22%
Szakközépiskola	45%	22%	33%
Szaktanulmányképző	28%	34%	38%
Szakiskola	25%	6%	69%

Sikeres: nem bukott meg, második osztályba léphet

Megbukott: pótvizsgára vagy tanévismétlésre köteles

Lemorzsolódott: be sem íratkozott vagy tanév közben kimaradt

Első tanév végén a gyerekek iskolai eredményessége

Az iskola fenntartója: Józsefvárosi Tanoda Alapítvány • Alapító: Bíró András • Kuratórium: Szuhay Péter, Csongor Anna, Havas Gábor • Alapító okiratának száma, kelte: 11.Pk. 61334/96/3 6434. sorszám, 1997. január 7. • Működési területe: Budapest VIII. kerület • Igazgató: Dr. Szőke Judit • Székhelye: Budapest, VIII. ker., József krt. 2. IV/1. • Tel./fax: 313-93-75

A gyerekek 67%-a első évfolyam végén vagy megbukott, vagy kimaradt az iskolából.

Az iskolai sikertelenség, amely végső soron a tanulmányi elégtelenségben jelenik meg, több egymást erősítő tényező következménye.

Az okok egyrészt a családban keresendők: sok esetben a család nem képes biztosítani azokat a feltételeket, amelyek segítetik, ösztönözhetik gyerekeiket a középiskolai helyekért való versenyfutásban, illetve a középiskolai tanulmányok sikeres teljesítésében. Ritkábban arról van szó, hogy a család egyszerűen csak másképp gondolkodik a tanulás nyújtotta perspektíváról. Másrészt legalább ennyire meghatározónak tartjuk, hogy a kerület általános iskoláit az iskolázásban jelenleg perspektívát nem látó gyerekek oktatása, nevelése erejükön túl megterheli: az iskoláknak nem állnak rendelkezésükre olyan személyi, illetve tárgyi feltételek, amelyek segítségével a gyerekekhez alkalmazkodó, problémáik komplexitásához kialakított hatékony oktatás megvalósítható lenne. *Révész Sándor* erről így ír egy helyütt: „A cigányság problémavilága sokszorosán összetett. Három problémakör kombinációja: 1. egy kisebbségi népcsoport, kultúra problematikus helyzete; 2. a kisebbséghez, illetve a többséghez tartozó társadalmi csoportok problematikus viszonya, társadalmi csoportkonfliktus; 3. szociális problémák halmaza. A cigánykérdés specifikuma a három problémakör egymásba játszása, egymást erősítő hatása.”

Ugyanakkor a nagyarányú, a cigányságot különösen sújtó munkanélküliség, valamint a szakképzettség, illetve a tudás felértékelődése a munkaerőpiacon, szükségessé tették egy speciális, a középiskolákba való bejutást, továbbá annak sikeres elvégzését segítő program bevezetését.

A cigány gyerekek tanulmányi sikertelenségének hátterében nem egyszerűen a szükséges készségek és ismeretek hiánya áll, az okok másik csoportját a kisebbségi létből fakadó lélektani, társadalomlélektani tényezők alkotják. A tanulás eredményes támogatása ezek együttes kezelésére épülhet.

Az iskolában a tanulók – józsefvárosiakról lévén szó, főleg a középiskolában – szembekerülnek egymással a különböző jövedelmi helyzetű rétegek. A rossz lakáskörülmények között élő, iskolázatlan, a napi megélhetést hajszólok által nevelt gyerekek szegénysége és ezzel összekapcsolva cigány mivolta *személyes szegényérzetté* válik. Ezt a szegényérzetet minden „egészséges” gyerek oldani akarja. Nem túl széles skálán mozognak ezek a „túlélési stratégiák”. Az iskola világával és értékeivel szemben kialakított ellenidentitástól a szülők utolsó fillérjeiből kieroszakolt legdrágább márkás ruházati cikkek megvásárlásáig terjednek. De leggyakrabban az iskola elhagyásával végződnek.

A Józsefvárosi Tanoda koncepciójának kialakításakor abból indultunk ki, hogy jelenleg és az elkövetkező időben milyen oktatási igényei vannak és lesznek a helyi cigányságnak. Tekintettel arra, hogy Józsefvárosban nem egyforma arányban, de valamennyi jellegzetes cigány kulturális csoport – az ún. magyar cigányok (ezen belül a muzsikusz cigányok), oláh cigányok, beás cigányok – megtalálhatók, erre a körülményre is figyelemmel kellett lennünk.

Megállapításunk szerint a józsefvárosi cigány családok ez idő szerint nem kívánják külön cigány (nemzetiségi, kisebbségi) iskolába járattatni a gyerekeiket. Az okok között az első, hogy az „elkülönítés” semmiféle fajtájával kapcsolatban eddig nem voltak jó tapasztalataik. A jelenben zajlik a józsefvárosi iskolák harmadának „spontán elcigányosodása”. Az utóbbi öt-hat évben egyes iskolákban a cigány gyerekek aránya a nem cigányokhoz képes megkétszereződött. Az Erdélyi utcai Általános Iskola diákjainak 84, a Dugonics utcai Általános Iskola tanulóinak 75, a Tolnai Lajos Általános Iskola tanulóinak 74%-a cigány (1996. évi adat).

Látható viszont, hogy az itt élő cigányság minden olyan programot érdeklődéssel figyel, amely a cigányságot a többi hazai kisebbséghez hasonlóan, a többségtől eltérő és azon belül differenciált kultúra hordozóiként szöli meg, s amely az annak járó tisztelettel és igényességgel fogalmazódik meg.

A szegregáció elutasítása mellett viszont egyre inkább megfogalmazódik az igény, hogy a gyerekek iskolai sikerességét segítő programok valósuljanak meg. A családok többsége igényli a külső – ez idő szerint iskolán kívüli – segítséget.

A szülői igényeken túl, szakmailag is jobbnak tartjuk, hogy a gyerekek délelőtt „heterogén” közösségbe járjanak. Fontosnak véljük, hogy a cigány tanulók a kívánt tanulmányi sikereiket nem cigány és cigány társaik közösségében éljék meg, mely új távlatot nyithat előttük akár társas kapcsolataikban is. Az természetesen más kérdés, hogy az optimális iskolai előmenetel szempontjából javasoljuk a családnak, hogy esetleg válasszanak a gyerek számára kedvezőbb adottságú iskolát.

A programunk így (jelenleg) a különböző iskolákhoz való igazodást választja, s megosztja a fejlesztő és tehetséggondozó munkát a gyerekeket befogadó iskolákkal. Ez nagyfokú koordináló tevékenységet kíván a tanodától.

A megvalósítandó fejlesztés célja és leírása

Mivel mi nem gondoljuk a családok többségéről azt, hogy „visszahúzó, inger-szegény” környezetet teremtenek az ott nevelkedőknek, a gyerekeket nem kívánjuk a családból kiszakítani, ezért a tanoda tagozatai csak félnapos, illetve hétvégi foglalkoztatást nyújtanak.

Ez az intézmény nem jelenti a cigány gyerekek szegregálását sem – saját körzeti általános és középiskolájukba járnak délelőtt –, hanem megpróbálja mindazokat a lehetőségeket nyújtani, amelyek vagy szociális, vagy kulturális okokból az életükből eddig kimaradtak, viszont az eredményes tanuláshoz, majd a továbbtanuláshoz nélkülözhetetlenek. Olyan *stimuláló környezetet* kívánunk nyújtani a gyerekeknek – akiknek ez otthon nem adatik meg –, amely a továbbtanulás irányába tereli őket, olyan intenzív értelmiségi légkört, amelynek hatására a tanulás érdekessé, fontossá válik.

Programunk tehát nem egyszerűen kor-repetáló jellegű – bár természetesen igény

szerint a napi iskolai tanulnivalóban képe-sített pedagógusok segítenek –, hanem műveltségi területenként megszervezett fejlesztő és ismeretbővítő foglalkozásainkkal, valamint szakkör-, illetve klubkínálattal kívánjuk felhívni a gyerekek figyelmét a körülöttük lévő világ ismeretforrásainak gazdagságára, a tudásnak mint értéknek a jelentőségére. Emellett felkínáljuk az egyetemes és a magyarországi *cigány kultúrával* való mélyebb megismerkedés lehetőségét is. Az egyéniséget nemcsak az egyes ember vonatkozásában tekintjük értéknek, hanem az etnikai közösségek vonatkozásában is. Azt szeretnénk sugallni, hogy cigány voltak érték, ahogy az minden etnikai másság – egyáltalán a világ sokszínűsége érték, gazdagság. A kialakítandó könyvtár és médiatár eszközkészletének felhasználása mellett számítunk a cigány értelmiség képviselőinek segítségére is.

A tanodai programban benne foglaltatik az értékközvetítés, a képességfejlesztés, a tanulási-művelődési technikák kialakítása, a szabadidő-kultúra gazdagítása. Mivel egészítheti ki a hasonló célokat kitűző iskolai tanulást a maga eszközeivel a Tanoda? Egyrészt azzal, amivel egy értelmiségi (középosztályi) családi környezet. A karnyújtásnyira lévő könyvekkel, megfelelő könyvek megfelelő időben történő ajánlásával. Olyan kulturális programokkal, amelyek a fent említett (a jól működő) családoknál családi körben szerveződnek (múzeum, kirándulás, színház, filmek, tévéműsorok megbeszélése, társasjáték stb.). Fő céljaink között az értelmi fejlesztés, illetve önfejlesztés, az önálló ismeretszerzés képességének kialakítása szerepel.

Mivel tevékenységünk közvetlenül kapcsolódik az iskolában folyó oktató-nevelő munkához, követelményrendszerünk a NAT-hoz, illetve a helyi tantervekhez igazodik.

Nagy hangsúlyt helyezünk az idegen nyelvi és a számítógépes foglalkozásokra, mint a magyarországi középosztály körében egyre inkább elterjedt szülői aspirációk tárgyaira – így gyerekeinek viszonylag új, az iskolától némileg független területeken is felvehetik a versenyt gazdagabb, vagy más kultúrkörből származó társaikkal.

Összefoglalva: a Józsefvárosi Tanoda kultúráközvetítő iskola, mely képességfejlesztő, értékközvetítő program megvalósításával a társadalmi mobilizáció lehetőségét kívánja megteremteni. E programmal segítjük a *szabad iskolaválasztás* és az *esélyegyenlőség* elvének megvalósulását.

A célcsoport

Az általános iskola egyik kulcsproblémáját jelenti, hogy igen alacsony az annak elvégzése után eredményesen továbbtanuló cigány gyerekek száma. A középiskolában továbbtanulók jelentős része pedig lemorzsolódik, mert az iskola által felkínált, az eredményes tanuláshoz szükséges segítséget nem tudja kiegészíteni a család. E két problémának egy segítő programon belüli megoldására teszünk kísérletet.

Két korosztályra összpontosítjuk figyelmünket: azokra a felső tagozatosokra és középiskolásokra, akiknek szándékukban áll ugyan, de stimuláló, segítő légkör hiányában nem juthatnának el a középiskolába, illetve az egyetemre, főiskolára. (Az új oktatási törvény által bevezetett intézményi szerkezeti változásokat a Tanoda rugalmasan tudja követni, mivel az egész program lényege a továbbtanulás szempontjából a gyerekek kiszemelt iskolákhoz való igazodás.)

E két feladat összevonását az indokolja, hogy így a program a középiskola bemeneti és kimeneti szakaszában egyaránt segítséget tud nyújtani a kerületi cigány gyerekek oktatásában. Egyben a családok is e két kritikus életszakaszban érezhetik a támogatást.

Azoknak a felső tagozatos [6–7. (8.) osztályos] cigány gyerekeknek kínáljuk fel ezt a lehetőséget, akik úgymond a „második vonalat” képviselik, azaz bár jó képességűek, külön segítség nélkül nem lennének képesek eljutni a középiskola eredményes elvégzéséig, mivel ehhez nincsenek meg a tágabb értelemben vett eszközeik. Mindehhez természetesen szükséges a szülők, a család együttműködése is, ezért első évben mindenképpen csak olyan gyerekekkel kezdünk el dolgozni, akiknek a családjá ezt egyértelműen igényli.

Azokat a kerületi cigány fiatalokat, akik már középiskolába járnak, azzal szeretnénk támogatni tanulmányaik sikeres befejezése érdekében, hogy a program keretében megadunk nekik minden olyan háttérrel szolgáló támogatást, amelyet a középosztálybeli családok továbbtanulni szándékozó gyerekei megkapnak (egyéni felzárkóztatást, szakmai korrepetálást, könyvtárat, számítógépet, nyelvorákat, háttértudást, háttérismereteket gyarapító élményeket).

Ezzel, akárcsak a program egészével azt kívánjuk elősegíteni, hogy azok a gyerekek, akiket családjuk már önerejéből eljuttatott egy bizonyos szintre, ne kallódjanak el, legyenek képesek végigjárni a nekik való pályát.

A működés keretei

Két tagozatot alakítottunk ki:

- általános iskolait;
- középiskolait.

Általános iskolai tagozat:

- 6. osztályosok csoportja;
- 7–8. osztályosok csoportja.

Feladat: az általános iskola által közvetített tudás- és műveltséganyag minél teljesebb elsajátításának biztosítása, 8. osztályosok esetében az iskolai tanulmányi munka segítése mellett speciális, a felvételi vizsgára irányított felkészítés.

Középiskolai tagozat: bizonyos tantárgyakból – pl. matematika – évfolyamonkénti bontásban vannak a foglalkozások, más tantárgyakból – pl. magyar nyelv és irodalom – együtt.

Feladat: I–II. évfolyamon a középiskolák által közvetített tudás- és műveltséganyag minél teljesebb elsajátításának biztosítása, a lemaradás megakadályozása. III–IV. évfolyamon az érettségire, illetve valamely konkrét felsőoktatási intézmény speciális felvételi követelményeihez illeszkedő felkészítés.

A tanulók felvételének módja

A programot a kerület iskoláiban hirdetjük meg, ezzel is jelezve, hogy együtt kívánunk működni a gyerekeket délelőtt be-

fogadó intézményekkel. A középiskolások esetében ez nem lehetséges, hiszen a főváros különböző iskoláiba járnak. Esetükben a középiskolát kezdő 8. osztályosok és az ösztöndíjazásban részesülők névsora és helyi ismereteink segítenek.

A meghirdetést követően az érdeklődőknek – gyerekeknek és szülőknek egyaránt – különböző programokat szervezünk a Tanodában, köztük egy háromnapos kirándulást. Szeptember elején felvételi beszélgetésen vesznek részt a gyerekek, melynek elsődleges célja annak megállapítása, mennyire reálisak az elképzeléseik a programról, milyen motivációs állapotban, helyzetben vannak, rászorulónak tekinthetők-e.

Az általános iskolai tagozatra azok a 6–7–8. osztályos tanulók nyerne felvételt, akiknek az intézményünk által nyújtott segítséggel reális esélyük van a továbbtanulásra.

A középiskolai tagozat szolgáltatásait azoknak a cigány fiataloknak ajánljuk fel, akik valamely érettségít adó középiskolába járnak, esetleg felsőfokú tanulmányokra készülnek.

A képzés tartalma

A képzés tartalmát a fentiekben leírtaknak – a cigány gyerekek összetett problémáinak – megfelelően kíséreltük meg kialakítani.

Módszereink megválasztásakor abból indultunk ki, hogy a hagyományos iskolamodell *csak meghatározott előfeltételeket teljesítő* gyereket tud kezelni, másokhoz alkalmazkodni képtelen. Ha „alkalmazkodik”, az „de facto” a szegregációban és a szisztematikus alacsony szintű nevelésben testesül meg. A cigányság hagyományos szóbeli kultúrája és az intézményesült polgári kultúra között nincs átjárás. Amennyire nem érvényesül a cigány gyerekek *sajátos tudása*, ismeretanyaga az iskolában, olyan végzettszerűen érvényesül saját tudáshiányuk (magyar nyelvi ismereteik hiánya, az absztrakciós készség hiánya stb.). Mivel programunk ez idő szerint az iskolához való alkalmazkodást választja, ezt

a tudáshiányt olyan módszerekkel kívánjuk megszüntetni, amely a gyerekek sajátos tudására épít.

A gyerekekkel való foglalkozásnak két területét alakítjuk ki:

1. tanulássegítés;
2. szabadidős programok.

1. Tanulássegítés

– fejlesztő és ismeretbővítő foglalkozások (a);

– kiscsoportos fejlesztő, illetve tehetséggondozó foglalkozások (b);

– egyéni fejlesztő foglalkozások (házi tanítás) (c).

a) Tekintettel arra, hogy a gyerekek különböző iskolákba járnak s a tananyag elsajátításának különböző állomásain tartanak, a konkrét, napi, heti tanulnivaló elsajátításában a tanodai foglalkozások közvetlenül nem segítenek. A szaktárgyi foglalkozások célja az adott tárgy tanuláshoz szükséges szemlélet, *problémamegoldó látásmód* kialakítása. Az adott tárgyon és témakörön belül alapozó ismereteket, a régebben szerzett ismeretek felelevenítését, új ismeretek befogadásának előkészítését, tanulástechnikai ismereteket (tanulási szokások, saját, egyénre szabott tanulási módszerek kialakítása, emlékezet fejlesztése, célszerű rögzítési módszerek kialakítása a gondolkodási kultúra művelése, az önművelés szokásainak kialakítása), a témához kapcsolódó háttérismereteket adunk át. Célunk az adott tárgy, témakör iránti érdeklődés, kíváncsiság felkeltése, a gyerekek aktivitásának kialakítása.

Ahhoz, hogy a gyerekek aktívak legyenek, hatékony motiválásra van szükség. Ehhez számba vesszük a gyerekek egyéni motivációs helyzetét, a tanárok felkészültségét, érdeklődését a program egésze és az adott tananyag iránt, valamint válogatnunk kell a motivációs eljárások között, s azokat differenciáltan kell alkalmazni.

A foglalkozásokon az ún. *projekt módszer* alkalmazzuk. A gyerekek a tanárral együtt az adott tárgyon belül kiválasztanak egy témát, rögzítik a tevékenység célját, meghatározzák az altémákat és a feladatokat, kiválasztják a munkavégzés helyszíné-

it (tanoda és a tanodán kívül) és meghatározzák a munkaformákat. A munkát kiscsoportokban, belső munkamegosztással végzik. A projekt eredményeit a munkacsoportok együttesen megvitatják, az eredményeket, illetve a tanulságokat összegzik, az elkészült objektivációkat bemutatják (tanodatársaiknak, szüleiknek, a nyilvánosságnak).

A projekt módszer segítségével véljük életközébe hozni a tudnivalókat, s kiaknázni azokat mint a szociális tanulás eszközeit. Hiszen a közös feladat megoldása során gyakorolható a felelősségvállalás, az együttműködés, a kulturált vitatkozás, a konfliktusok kezelése, az érdekek egyeztetése.

Tehát a magyarázó-illusztráló módszer helyett problémaközpontú tanításszervezést kívánunk alkalmazni, mert leginkább ez biztosíthatja a gyerekek aktivitását. Ebben az esetben a diák nemcsak új ismeret-re tesz szert, hanem az ismeretszerzés módját is gyakorolja. A tanulás célja a problémamegoldó látásmód elsajátítása.

A fenti foglalkozásokat a NAT által meghatározott három műveltségterületen alakítottuk ki:

- *matematika* (kéesség- és készségfejlesztő foglalkozás);

- *irodalom* (műveltségbővítő, beszéd, stílus) és *helyesírás* (fejlesztő foglalkozás);

- *élő idegen nyelv* (angol).

Az ismeretszerzés színesebbé tétele és a differenciált tanodai foglalkoztatás érdekében alkalmazzuk a ma már egyre inkább elterjedt számítógépes oktatóprogramokat (interaktív gyakorló, animációs, új anyagot feldolgozó, ismeretterjesztő, kísérleteket szimuláló, tananyagrendezésre alkalmas programokat).

b) A *kiscsoportos és egyéni fejlesztésre* abban az esetben kerül sor:

- ha a gyerek bizonyos tantárgyak követelményeinek azért nem tud megfelelni, mert a korábban tanultak elsajátításában hiányosságai vannak, így a magasabb szintű tudásnak nincs mire ráépülnie;

- az iskolában elhangzó magyarázat nem kielégítő a tanuló számára;

- rövidebb idő alatt nagyobb anyagot kell átismételnie, megtanulnia;

- hiányzás miatt lemaradásai vannak;

- nem túl szorgalmas, ösztönzésre, irányításra szorul;

- kiemelkedően tehetséges;

- felvételi vagy egyéb vizsgára készül.

Kiscsoportos (2–4 fő) fejlesztést minden évfolyamon és bármely tárgyból igényelhetnek a gyerekek. Ez a forma alkalmas a differenciált fejlesztésre, az egyénre szabott tanulásszervezés kialakítására. Az aktuális tananyag elsajátítása mellett lehetőség nyílik az egyéni problémák és hiányok kezelésére.

c) Az *egyéni fejlesztés* házi tanítás formájában valósul meg. A házi tanító a gyerek otthonába meghatározott ideig, meghatározott időpontokban kijáró szakképzett pedagógus, aki egyéni felzárkóztatást végez. A házi tanításra csak abban az esetben kerül sor, s az csak addig tart, amennyiben és ameddig a gyerek előrehaladása érdekében szükséges.

Felmerülhet a kérdés, hogy mi a szerencsésebb: ha a tanítvány jár a tanárhoz, vagy ha a pedagógus keresi fel a diákat az otthonában. Tapasztalatunk szerint eredményesebb, ha a gyermek otthoni környezetben tanulhat. Odahaza a szülő is figyelemmel kísérheti, hogy a kérdéses időpontban hol van a gyermeke, másrészt a „hazai pálya” nagyobb biztonságérzetet, oldottabb állapotot eredményez, s ez fokozhatja a tanulás hatékonyságát. Természetesen az oldott hangulat kialakításában nagy szerepe van a pedagógusnak, aki azáltal, hogy a család életének „részévé” válik, már önmagában jelzi a tanítvány és a család elfogadását. Sok múlik az ő alkatán, hozzáállásán. Alkalom nyílik arra, hogy a tanár megismerje a gyerek képességeit, érdeklődési körét, ambícióit, figyelembe vegye, ha tanítványa elfárad, a tanuló érdeklődésének megfelelően alakítsa – természetesen a lehetőségekhez képest – az órát, tehát testre szabott módszert alkalmazzon. A szülők is magukénak érzik a közös munkát, támogatják gyermekeiket a tanulásban.

Tapasztalataink szerint a házi tanítás gyakorlatilag bármilyen (extrém helyzeteket kivéve) lakáskörülmények között élő gyerek esetében megoldható. Szüksős körülmények között élőknel is abból indulunk ki, hogy a gyerekek egyébként is ezek között a feltételek között kell élnie,

tanulnia. A család fizikai alkalmazkodása kisebb problémát jelenthet, mint az együttműködés ezen formájáról való lemondás. A pedagógusokat viszont fel kell készíteni az esetleges „rugalmas” megoldásokra.

A tanodai foglalkozások és a házi tanítás egymást erősítő, komplex egységet alkotnak.

Az értékelés folyamatos, és természetesen elsősorban megerősítő jellegű. A gyerekek igénylik a visszajelzést, s úgy tűnik, annak számokkal történő változatához is ragaszkodnak. A tanárok joga dönteni az értékelés módjának megválasztásában. Az valószínűnek látszik, hogy témakörönként (kb. havonta) célszerű megállni, s a szaktanárnak személyre szabott szóbeli értékelést tartani arról, ki hol tart, miben fejlődött, mit kell célul kitűznie a következő időszakban. Negyedévenként kerül sor az elmúlt időszak átfogó értékelésére, a további önfejlesztési szempontok megfogalmazására.

Az időszakos tantárgyi értékelések alapját a folyamatos aktivitás és valamilyen produkció képezi. Produkció lehet egy projekt munka tárgyasulása, egy témazáró teszt, dolgozat, valamely tanodai versenyen való szereplés.

A jutalomnak, a pozitív megerősítésnek legjobb fajtája az „önjutalmazás” (pl. a tanodai újságban, antológiában való megje-

lenés, eredményes szereplés egy tanodai versenyen, egy szépen elmondott vers utáni közönségsiker, egy tanodai program segítségével elért iskolai siker, külső versenyre való benevezés stb.). De részei esz-

köztarunknak a szimbolikus jelzések is, mint például a hagyományos plusz pontok. (Kerülendők a mínuszok, illetve az iskolában érvényes ötfokú minősítés.) Egy-egy kiemelkedő órai teljesítmény jutalmazhatunk az osztálykönyvbe (külön erre a célra rendszeresített szép kötésű könyvbe, az „iskolakrónika” lapjaira) való rövid szöveges megjegyzéssel. Végül jutalmazunk tárgyi ajándékokkal: játékkal, tollal, színházjeggyel, könyvvel, kirándulással stb.

2. Szabadidős programok

Az oktatómunka mellett kiemelt feladat a cigány és az általános kultúrával kapcsolatos programok szervezése, mind a Tanoda falain belül, mind azon kívül. A cél olyan közösséget formálni a gyerekekből, amelyben a tudás érték és ahol a cigány identitásokat vállalni tudják.

A szabadidős program keretét a hétvégi klub adja. A klub feladata, hogy segítsen megteremteni az eredményes iskolai és társadalmi előmenetel háttérét: motiválja, ösztönözze a gyerekeket, fiatalokat új, modern cigány középosztályi identitás kialakítására. Azok, akik a klubot látogatják, minden-

A KÉPZÉS SZERKEZETE

*Általános iskolai: max. 3 év
(6–8. o.)*

*Középiszkolai: max. 4 év
(I–IV. o.)*

A tanoda általános munkarendje:

Évre:

*augusztus 15.–június 15.
(nyári program: 2 hét)*

Hétre:

hétfő–péntek 14.30–19.00

szombat: 14.00–17.00

*17.00–19.30 (színház,
mozi stb.)*

Napra:

*14.30–16.00 foglalkozás
(6. o.)*

*16.00–17.30 foglalkozás
(7–8. o.)*

*17.30–19.00 foglalkozás
(középiszkola)*

*A házi tanításban is érintettek
(felváltva kb. 20 gyerek)
ezenkívül hetente egy-két
alkalommal, alkalmanként
45 perces egyéni fejlesztésben
részeseülnek.*

*A hétvégi foglalkozások
szabadon választottak.*

napjaikban nem középosztályi (pl. értelmi-ségi) értékek szerint élnek. A klubot éppen az teszi sajátossá, hogy itt mód nyílik ezen értékek elsajátítására. Nem szórakozóhelyet szeretnénk teremteni, hanem a Tanoda sajátos szempontú „meghosszabbítását”.

A program személyi feltételei

A foglalkozások vezetői:

1. olyan általános, illetve középiskolai szaktanárok, akik a szaktárgyaikat magas szakmai színvonalon képesek oktatni;
2. nyelvtanárok, számítástechnika-oktató;
3. velük egyenrangú szerepet szánunk azoknak a céljainkkal egyetértő nem pedagógus személyeknek, akik speciális tudásuknál vagy személyiségüknél fogva alkalmasak a gyerekek pozitív irányú befolyásolására.

A jelentkezők válogatásánál az elsősorú szempont a szakmai megfelelés, emellett azonban lényeges, hogy a cigány és a többségi kultúrában egyaránt otthonosan mozgó felnőttek legyenek a gyerekek környezetében. Nyitott, kreatív, empátikus, toleráns, szociális érzékkel megáldott emberekre van szükségünk.

Tervezzük, hogy bevonjuk a program megvalósításába azokat pedagógusképzéssel foglalkozó budapesti egyetemeket és főiskolákat, amelyek pedagógiai gyakorlati helyszínnek tekintenek végzős hallgatóik (esetleg a ciganológia szakkollégiumra járók) számára a Tanodát. Megfelelő előkészítéssel a hallgatók bevonhatók a Tanoda pedagóguscsoportába, így mind a tanodai foglalkozásokban, mind a házi tanításban részt vehetnének.

A tanoda tényleges munkaerőigénye:

– egy programvezető, aki teljes munkaidőben végzi munkáját. Fő feladata a program megvalósításának irányítása, koordinálása, kapcsolattartás a tanodába járó gyerekek iskoláival, családjával, valamint a program menedzselése;

– egy napi hat órában foglalkoztatott adminisztrátor, valamint hat órában foglalkoztatott pedagógiai asszisztens, aki biztosítja a tanoda nyitva tartása alatt az „ügyeletet” (14–19 óra), a tanoda egyéb szolgál-

tatásait – könyvtár, számítógép, tutori rendszer stb. – igénybe vevő gyerekek felügyeletét, segítségét;

– tanodai foglalkozások megtartására hat pedagógus, valamint három házi tanítást végző pedagógus, illetve egyetemi hallgató.

Tutori rendszer: A tanulók rokonszenvmegnyilvánulásai alapján – az igazgató közvetítésével – diák-tanár párok alakulnak ki. A tutor tartja a kapcsolatot a családdal, az általános iskolával, előkészíti az iskolaválasztást, tervezi és ellenőrzi a felkészülés ütemét.

A diák, a szülő, a tutor és az iskolai osztályfőnök négyes megállapodást kötnek egymással. Közösben fogalmazzák meg a gyerek teljesítményével, fejlődésével kapcsolatos elvárásokat és ezeket írásban rögzítik. A szerződés tartalmazza a Tanodába járás feltételeit. A tanuló köteles tájékoztatni tutorát iskolai tanulmányi eredményéről. A tutornak a tanítványa által választott iskola működéséről, követelményszintjéről részletes tájékoztatást kell adnia, fel kell hívnia a figyelmet a tanulók képességeihez mért, legoptimálisabb tanulmányi előrehaladást biztosítani tudós középiskolákra, illetve egyetemre, főiskolára. (El kívánjuk érni, hogy az iskolai osztályfőnököket mint patronáló tanárokat az iskola által igényelhető, a cigány gyerekek felzárkóztatására járó kiegészítő állami hozzájárulásból részesítsék javadalmazásban.)

A program tárgyi feltételei

A megvalósítás helye: Budapest VIII. kerület, József krt. 2. IV/1. (egy 150 m²-es magánlakás).

Szervezeti forma: A programot a Józsefvárosi Tanoda Alapítvány működteti, valósítja meg.

Költségvetés, finanszírozás: A jelenlegi jogi szabályozás szerint a Józsefvárosi Tanoda normatív állami támogatást nem kaphat. Működését adományokból és támogatásokból kell biztosítani. Az első három évben a Soros Alapítvány jóvoltából – 1997–1999-ig támogatja a programot – a Tanoda működése minimális szinten biztosított. A normális működéshez viszont

szükséges egyéb támogatások elnyerése is. A jövőre és hosszú távra biztató fejleménynek tekintjük a Kormány 1093/1997. (VII.29.) számú határozatát, a cigányság élethelyzetének javítására vonatkozó, kö-

zéptávú intézkedéscsomagot, amely a Józsefvárosi Tanodát mint megszilárdítandó tehetséggondozó programot nevezi meg.

Szőke Judit

Romológia szak a Janus Pannonius Tudományegyetemen

A pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Nyelvtudományi Tanszékének keretei között szerveződött meg a Romológia Specializáció. A keretek magyarázata elsősorban a specializáció történetében van: Szépe György professzor tartotta mindvégig szívügyének, hogy létrejöjjön a cigánysággal kapcsolatos oktatás és kutatás első magyar egyetemi műhelye, előbb specializációként, majd – remélhetőleg – egyetemi szakként. Meg kell azonban említeni két további fontos körülményt, melyek a specializáció létrejöttében szerepet játszottak. Egyrészt Várnagy Elemér munkássága alapozta meg, hogy éppen ezen az egyetemen szerveződjék a szak, másrészt a cigány tehetséggondozás elismert pécsi (és Pécs környéki) intézményei, a Gandhi Gimnázium és a Collegium Martineum szolgál további indokkal alapítása mellett.

A Romológia Specializáció leendő egyetemi szakként a humán tudományok cigánysággal kapcsolatos kutatási eredményeit integrálja az egyetemi oktatásba. A magyarországi cigányság magas száma, kulturális értékei és szociális problémái éppúgy indokolják szükségességét, mint a térség cigányságára irányuló tudományos kutatások jelentős hagyományai (ezek a 17. századra nyúlnak vissza), illetve napjaink fontos és nemzetközileg elismert magyar kutatásai.

A képzés célja a romológia tudományos kérdéseit ismerő és megértő, a cigányság politikai, jogi, nyelvi, kulturális, oktatási, demográfiai, munkaerőpiaci helyzetét értő és értelmezni tudó szakemberek képzése. A Romológia Specializáció elvégzéséhez negyven tanegységet kell megszerezni (egy tanegység nagyjából egy féléves, heti kétórás kurzusnak felel meg). A végzetek betétlapot kapnak a specializáció elvégzéséről, amely a cigánysággal kapcsolatos munkák végzésére jogosít. Ha a szak akkreditálása sikeres lesz, akkor a tanegységek száma emelkedik, a képzési idő öt-

évesre nő, és a végzett hallgatók romológus szakértő diplomát kapnak.

A cigányság megismerését és kutatását a lehető legtágabban értelmezzük – ez egyaránt érvényes a mai specializációra és a majdani szakra is. Egyfelől természetesen arra törekszünk, hogy a hallgatók ismerjék meg a magyarországi cigányság problémavilágát, másfelől azonban ezt a problematikát általánosabb nemzetközi, illetve kisebbségi összefüggésekbe ágyazottan vizsgáljuk. A Kar valamennyi hallgatójának tanztervében választható ún. műveltségi tárgyak „társadalomtudomány” és „kultúra” blokkjaiban is javasoljuk az általunk meghirdetett kurzusok többségét. A kurzusok nyitottak (felvehetők és teljesíthetők) más karok hallgatói számára is. Már eddig is tanegységgel ismerték el például a néprajz, a szociális munkás és szociálpolitikus-képzés, továbbá az alkalmazott nyelvészet, a kulturális antropológia, a tanárképzés stb. területén.

Fontosnak tartjuk, hogy mind több diplomás (pedagógus, művelődésszervező, szociális munkás, kommunikációs szakember stb.) kerüljön ki úgy az egyetemről,